

Temat: **BYŁEM WIDZEM W TEATRZE GRECKIM...**

NARODZINY I ROZWÓJ TEATRU W STAROŻYTNEJ GRECJI

opracowała: Violetta Dudziak

Cele lekcji

- Poznanie historii teatru starożytnego; narodzin greckiego amfiteatru.
- Poznanie kluczowych pojęć związanych z teatrem i dramatem antycznym.
- Poznanie wybitnych tragików greckich i ich osiągnięć.

Wiadomości i umiejętności; uczeń potrafi:

- omówić budowę teatru greckiego – narysować schemat architektoniczny i wyodrębnić poszczególne jego elementy;
- omówić genezę teatru i połączyć ją z jego religijnymi korzeniami;
- omówić etymologię tragedii;
- scharakteryzować wkład wybitnych tragików w rozwój teatru greckiego;
- omówić cechy tragedii antycznej, posługując się stosowną terminologią.

PRZEBIEG LEKCJI:

1. **Narodziny i rozwój teatru. Religijne korzenie dramatu.**
2. **Etymologia tragedii.**
3. **Rekwizyty teatralne.**
4. **Maszyneria teatralna (efekty sceniczne i akustyczne).**
5. **Wielcy tragicy greccy i ich wkład w rozwój teatru.**
6. **Schemat architektoniczny teatru.**

1. RELIGIJNE KORZENIE DRAMATU

- Rozkwit teatru za czasów **Pizystrata** (VI w. p.n.e.) – ustanowił on Dionizje jako święto państwowe, element życia kulturalnego.
- Religijne korzenie teatru – tradycja jońsko-eolska (na planie koła).
- **Dionizje** (święto winobrania) – uroczystości na cześć boga Dionizosa – pochody, śpiewy, tańce.
- **Dionizje Wielkie** (miejskie, odbywały się na przełomie III/IV; nabożeństwa, uczyty, przedstawienia, występy chórów).
- **Dionizje Małe** (wiejskie, odbywały się na przełomie grudnia/stycznia dla uczczenia pory otwierania naczyń z młodym winem; uroczystość połączona z ludowymi zabawami).
- **Dytyramby** – pisane heksametrem uroczyste pieśni na cześć Dionizosa.
- Występy mimetycznego chóru.
- **Agony** – współzawodnictwo.
- **Kult Dionizosa.**
- Święta za czasów Sofoklesa trwały sześć dni i składały się na nie: obrzędy kultowe, konkursy melorecytacji, wystawianie tragedii i komedii.

2. ETYMOLOGIA TRAGEDII

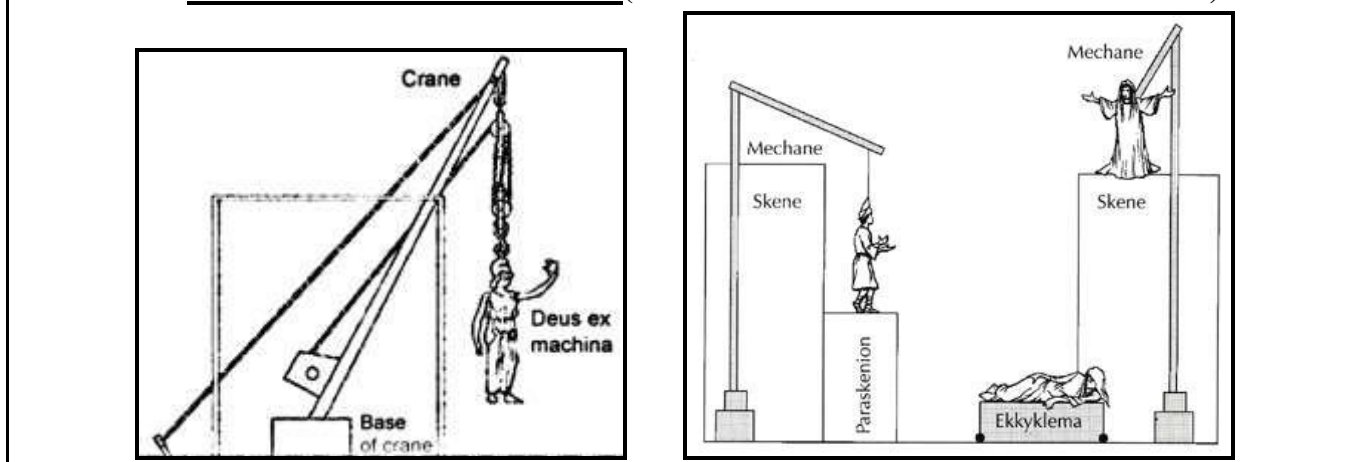
- **Tragos** – kozioł
- **Ode** – pieśń
- Pieśń kozła śpiewana przez **Chór Satyrów**
- **SATYR (faun)**
- **Orszak Dionizosa**

3. REKWIZYTY TEATRALNE

- **Maska** – posiadała właściwości akustyczne, pełniła funkcję rezonatora głosu; maski tragiczne i komiczne.
- **Kostium** – wynalazł go Ajschylos; strój ten odróżniał się od ubioru codziennego przede wszystkim „bogactwem barw” oraz długimi rękawami, dopasowanymi ciasno do przegubów dłoni. Kostium ściśle teatralny sięgał aż do kostek, niekiedy miał tren; w literaturze pojawia się pod nazwą syrma („oznacza on suknię tak długą, że wlecze się po ziemi”). Syrma, zakrywająca całe ciało aktora wraz z rękami nie tyle stanowiła jego znak rozpoznawczy jako bohatera, co raczej ułatwiała mu odgrywanie ról kobiecych. Poza tym była wystarczająco luźna, by umożliwić swobodne poruszanie.
- **Koturny** – buty na bardzo wysokich obcasach. Ich podeszwy robiono z kilku warstw twardej wyprawionej skóry. Aktorzy w teatrze greckim wkładali je, aby można było ich lepiej widzieć z daleka (0,5 metra wysokości koturna).
- **Onkos** – wysoka peruka/wysokie uczesanie wykonane z końskiego włosia; zakładana w celu wywołania wrażenia wyższej osoby, wydłużenia jego sylwetki; podkreślała cechy postaci: wiek, charakter.
- **Chiton** – koszula lniana lub wełniana z krótkimi rękawami; rodzaj tuniki; składała się z dwóch prostokątnych kawałków materiału zszytych dłuższymi bokami do wysokości ramion, spinanych na ramionach ozdobną, metalową zapinką lub guzikami. Takim odzieniem wyróżniano czcigodnych starców, postaci mityczne (królów) i bogów (Dionizos).
- **Chlamida** – wierzchni ubiór męski, rodzaj płaszcza. Była to luźna, krótka (sięgająca do połowy uda) szata wkładana na chiton lub wprost na gołe ciało. Stanowił ją prostokątny płat materiału (najczęściej wełny) o dolnym boku zaokrąglonym, spinany broszą lub zapinką (fibulą) na prawym ramieniu lub z przodu, pod szyją (rzadziej z tyłu), a zakrywający ramię lewe.

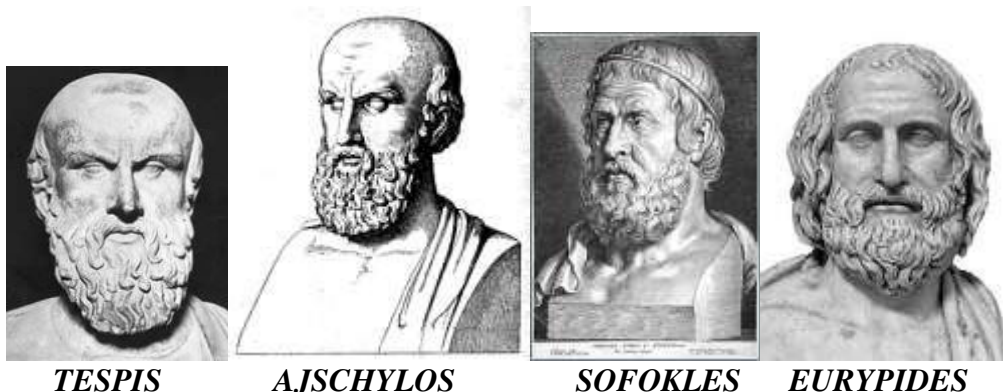
4. MASZYNERIA TEATRALNA (EFEKTY SCENICZNE I AKUSTYCZNE)

- **Ekkyklema** – (eksostra), (gr. ekkyklema – dosłownie: “coś wytaczane”) to prawdopodobnie drewniana platforma na kółkach/na walcach, wytaczana ze skene przez otwarte wrota najczęściej w finale przedstawienia.

- **Geranos** – żuraw
- **Pinakes** – drewniane tablice, obrazy; umieszczano je na ścianie skene, pomiędzy drzwiami, służyły jako dekoracja.
- **Liny**
- **Schody Charona** – przeznaczone dla bóstw podziemnych, duchów.
- **Mosiężne kotły – bronteion** (od brontein, “grzmieć”; bronte, “grzmot”) – urządzenia wywołujące efekt błyskawicy, naśladujące odgłos grzmotu; bronteion jako skórzany wór wypełniony kamieniami, którym uderzano w miedzianą blachę.
- **Machina** – określano tym słowem przede wszystkim dźwig, czyli urządzenie, które umożliwiało wzniesienie postaci dramatu w górę. W zależności od poszczególnych części składowych nazywano tę maszynę również: geranos (“żuraw”), kremathras (“hak”).
Użycie maszyny przeważnie nadawało scenom charakter “bajkowego cudu”, pojmanego przez widownię jako nieoczekiwane i zaskakujące rozwiązanie tragicznego konfliktu. Konwencja „deus ex machina” – to wprowadzenie pierwiastka irracjonalnego do sztuki.
„Dźwig był potężnym i efektywnym środkiem w namacalnym demonstrowaniu wertykalnej dominacji bogów”

5. WIELCY TRAGICY GRECCY

TESPIS (VI w. p.n.e.)

- Twórca Teatru objazdowego („wóz Tespisa”).
- Wprowadza treści świeckie.
- **Wprowadza na scenę pierwszego aktora – Koryfeusza** (przewodnika chóru) .

AJSCHYLOS (V w.p.n.e.)

- **Wprowadza drugiego aktora**, tym samym między postaciami rodzi się konflikt.
- Rozwija dialogi.
- Tworzy tetralogię (3 tragedie i dramat satyrowy).
- Jest twórcą dekoracji.
- Sztuki Ajschylosa charakteryzuje: wzniosłość, powaga, religijność, surowość, problematyka etyczna, tragizm.
- Tworzy postaci posągowe.

SOFOKLES (wielokrotny zwycięzca zawodów dionizyjskich)

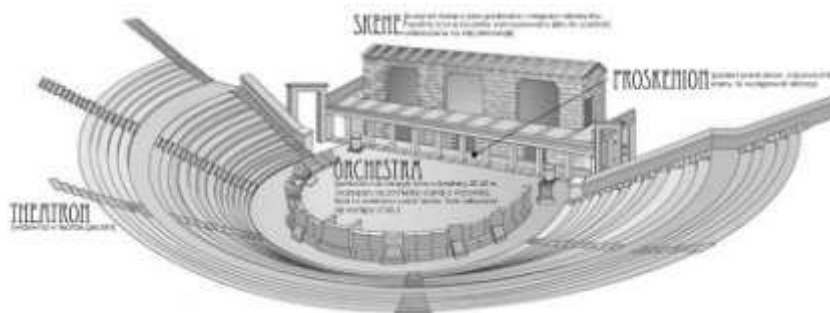
- Autor 123 tragedii i dramatów satyrowych przeznaczonych do wykonywania podczas festiwalu religijnych.
- **Wprowadza na scenę trzeciego aktora.**
- Zwiększa liczbę osób w chórze (z 12 do 15).
- Wzbogaca dekoracje.
- Jego sztuki podejmują problematykę etyczną (fatalizm, moralność, prawo).
- **Przedstawia bohaterów takimi, jacy być powinni.**
- Bohaterowie jego sztuk uwikłani w konflikty tragiczne.

EURYPIDES

- **Twórca teatru namiętności (tragedie psychologiczne).**
- **Tworzy w dramacie studium psychologiczne postaci (ludzkie charaktery).**
- Przedstawia bohaterów takimi, jacy są naprawdę.
- Wprowadza realizm w dialogach i wydarzeniach.
- Buduje monologi odsłaniające przeżycia wewnętrzne.
- Prekursor tragikomedii.
- Pomniejsza rolę fatum, rozbudowuje splot ludzkich i uczuciowych konieczności.

6. SCHEMAT ARCHITEKTONICZNY TEATRU

Podsumowanie lekcji.

Sporowokowanie uczniów do dyskusji w kontekście omawianego zagadnienia, np. na temat roli teatru w świecie współczesnym; obecności motywu *theatrum mundi* w tekstach kultury; symboliki zamieszczonego poniżej zdjęcia.

THEATRUM MUNDI

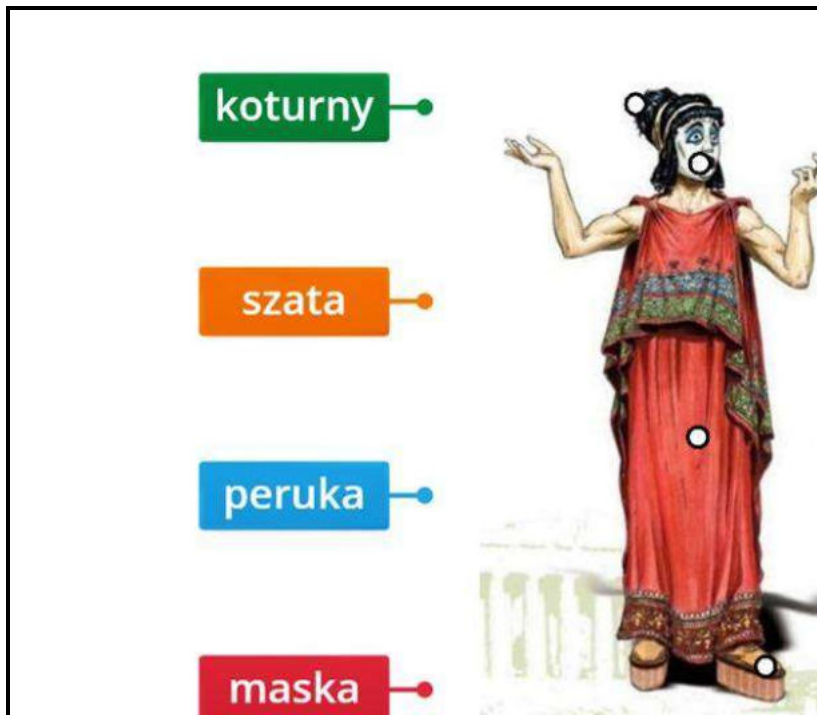
Topos świata teatru

Zestaw ćwiczeń dla ucznia:

Zadanie 1.

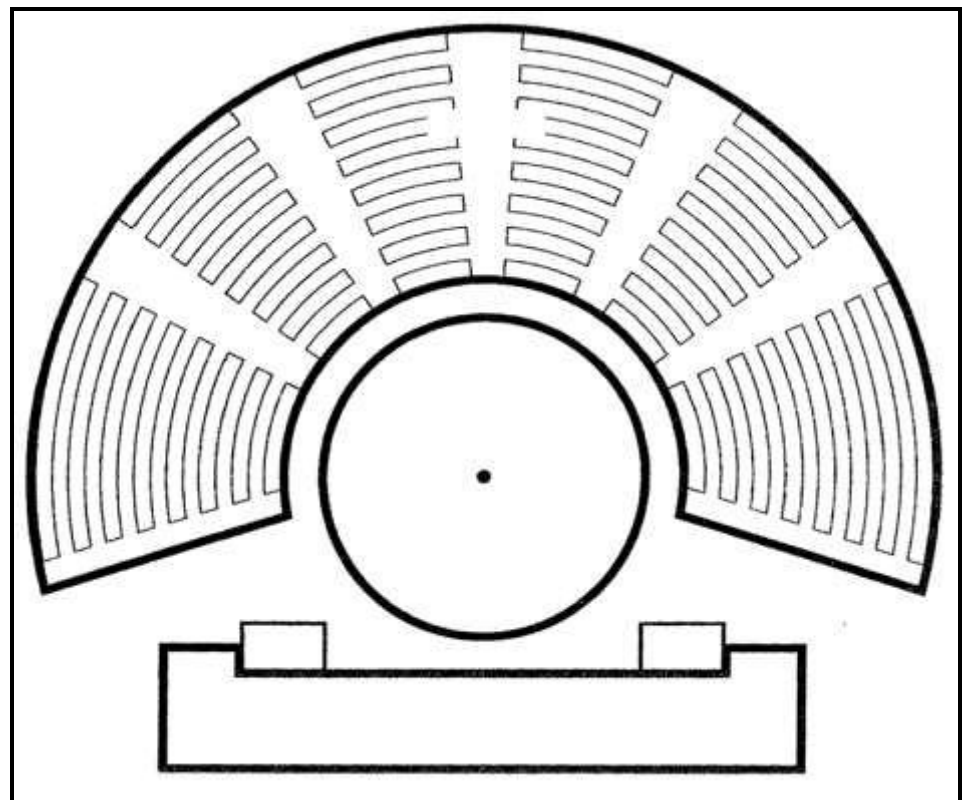
Zaznacz na rysunku poszczególne elementy stroju aktora w teatrze greckim.

Zadanie 2.

Na schemacie architektonicznym zaznacz wszystkie elementy i wyjaśnij, co oznaczają.

- ◆ **ORCHESTRA**
- ◆ **SCENE (skene)**
- ◆ **PROSCENION**
(proskenion)
- ◆ **THEATRON**
- ◆ **PARODOS**

*Opracowała:
Violetta Dudziak
doradca metodyczny*